

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 726:27-523.42"1847-1849"

Prejeto: 28. 2. 2010

Franci Lazarini

univ. dipl. umetnostni zgodovinar, mladi raziskovalec, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU,
 Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
 e-pošta: lazarini@zrc-sazu.si

Oprema in poslikava župnijske cerkve svetega Urha v Smledniku

IZVLEČEK

Župnijska cerkev sv. Urha v Smledniku, ki je nastala po načrtih dunajskega arhitekta Karla Rösnerja v letih 1847–1849, je ena najzgodnejših historističnih cerkva na Kranjskem. Poleg kvalitetne arhitekture jo odlikuje tudi bogata oprema. V članku je predstavljen slikarski in kiparski okras cerkve, ki večinoma izvira iz treh obdobj: časa zidave cerkve in prvih desetletij po njej, prenove v osemdesetih let 19. stoletja ter prvega desetletja 20. stoletja. Med mojstri so poleg dunajskega slikarja Leopolda Kupelwieserja in njegovega graškega kolega Josefa Tunnerja sodelovali tudi nekateri drugi pomembni umetniki (Ivan Franke, Matija Tomc, Ivan Šubic, Josef Plank, Anton Jebač, Matija Koželj).

KLJUČNE BESEDE

sakralna arhitektura, cerkvena oprema, stenska poslikava, historizem, nazarenci, podobarske delavnice, Smlednik, Leopold Kupelwieser, Josef Tunner, Josef Plank, Ivan Šubic, Matija Tomc, Miroslav Tomc, Feliks Toman, Ivan Borovski, Anton Jebač, Ivan Franke, Matija Koželj, baroni Lazarini

ABSTRACT

THE FURNISHINGS AND WALL PAINTINGS OF THE PARISH CHURCH OF ST. ULRICH IN SMLEDNIK

The parish Church of St. Ulrich in Smlednik, which was constructed according to the designs of the Viennese architect Karl Rösner in 1847–1849, is one of the earliest historicist churches in Carniola. In addition to the splendid architecture it is also noted for its rich furnishings. The article presents painted and sculpted furnishings of the church, which mostly date back to three periods: the construction of the church and the first decades thereafter, the renovation of the church in the 1880s, and the first decade of the 20th century. Other distinguished artists who participated in decorating and furnishing the church besides the Viennese painter Leopold Kupelweiser and his colleague from Graz, Josef Tunner, were Ivan Franke, Matija Tomc, Ivan Šubic, Josef Plank, Anton Jebač, and Matija Koželj.

KEY WORDS

sacral architecture, church furnishings, wall paintings, historicism, Nazarenes, artisan workshops, Smlednik, Leopold Kupelwieser, Josef Tunner, Josef Plank, Ivan Šubic, Matija Tomc, Miroslav Tomc, Feliks Toman, Ivan Borovski, Anton Jebač, Ivan Franke, Matija Koželj, the Lazarini baronial family

Župnijska cerkev svetega Urha v Smledniku je že v času svoje gradnje zbudila precej pozornosti, njeno arhitekturo in bogato opremo pa so v 19. stoletju pogosto hvalili sočasni pisci. Po prvi svetovni vojni je zaradi spremenjenega vrednotenja historistične arhitekture večinoma padla v pozabo, tako da si v strokovni literaturi več kot omembe ni zaslužila.¹ Pred leti odkriti podatek, da je načrte za cerkev izdelal Karl Rösner, eden ključnih dunajskih arhitektov sredine 19. stoletja, pa je stavbo postavil v povsem nov kontekst. Smledniška cerkev tako velja za enega najkvalitetnejših in hkrati najzgodnejših spomenikov historistične sakralne arhitekture na Kranjskem.²

Cerkveno arhitekturo, zvonove in oltarje smledniške cerkve je že leta 1901 na kratko popisal Josip Lavtižar,³ večjega pomena za raziskovalce pa je v Nadškofijskem arhivu Ljubljana hranjeni tipkopis *Popis cerkva in cerkvenih znamenitosti v župniji Smlednik*, ki ga je leta 1956 po naročilu Škofijskega ordinariata sestavil tedanji župnijski upravitelj Anton Hostnik (1894–1967).⁴ Pričujoči prispevek natančneje obravnava cerkveno opremo, osvetluje njen nastanek na podlagi arhivskih virov in sočasnega časopisja ter poskuša ovrednotiti umetniške objekte.

Gradnja cerkve in njena arhitekturna zasnova

Odločitev za zidavo nove župnijske cerkve, ki bi nadomestila že tedaj premajhno gotsko stavbo, sega v štirideseta leta 19. stoletja. Pri projektu sta se posebej angažirala takratni župnik Simon Kavalar in lastnik smledniškega dvorca Franc Ksaver Feliks baron Lazarini, ki je prispeval tudi velik del sredstev za gradnjo. Načrte za novo stavbo je izdelal Karl Rösner (1804–1869), profesor na dunajski akademiji in eden ključnih dunajskih arhitektov sredine 19. stoletja.⁵ Kako je prišlo do odločitve za tako pomembnega arhitekta, ni znano, po vsej verjetnosti pa je pri tej izbiri pomembno vlogo igrala baronova žena Ana Marija, rojena grofica Brandis, ki je mladost preživela na Dunaju in s tamkajšnjo umetniško sceno, zlasti s slikarjem Leopoldom Kupelwieserjem, obdržala stike tudi po prihodu v Smlednik. Sklepam, da se je ravno preko Kupelwieserja povezala z Rösnerjem (morda ji ga je Kupelwieser celo priporočil), saj sta umetnika istočasno poučevala na akademiji in tudi sicer sodelovala.⁶

Karl Rösner, župnijska cerkev sv. Urha, Smlednik, 1847–1849, zunanjsčina s severovzhoda.⁷

¹ Npr. Prelovšek, *Enciklopedija Slovenije*, 12, str. 86.

² Lazarini, *Župnijska cerkev v Smledniku*, str. 109–117.

³ Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 190–197.

⁴ NŠAL, *Popis cerkva 1954*, Župnija Smlednik (avtor: Anton Hostnik).

⁵ ARS, AS 777, Graščinski arhiv Smlednik, fsc. 53 (Ecclesiastica), Prepis dopisa župnije Smlednik C. kr. Ilirskemu guberniju v Ljubljani, 10. 3. 1847. Več o arhitektu Rösnerju in arhitekturi smledniške cerkve: Lazarini, *Župnijska cerkev*

v Smledniku, str. 109–117 (s tam citirano starejšo literaturo).

⁶ Npr. pri župnijski cerkvi sv. Janeza Nepomuka, v drugem dunajskem okrožju (v bližini Pratra), zgrajeni 1841–1846. Glej: Lazarini, *Župnijska cerkev v Smledniku*, str. 112–114.

⁷ Avtor vseh fotografij je Andrej Furlan, UIFS ZRC SAZU.

Karl Rösner, župnijska cerkev sv. Urha, Smlednik, zunanjščina z juga.

Spomladi 1847 se je pričelo podiranje stare cerkve, 18. maja pa je bil blagoslovljen temeljni kamen nove zgradbe.⁸ Sledila je zidava, ki jo je vodil ljubljanski stavbni mojster švicarskega rodu Anton Brilli.⁹ Do jeseni istega leta je zidarjem stavbo uspelo spraviti pod streho, gradnja pa je bila, ob prekinitvi v revolucionarnem letu 1848, dokončana leta 1849.¹⁰

Smledniška župnijska cerkev na zunanji deluje precej masivno. Stavbno tkivo, pokrito z dvokapnico, je nerazčlenjeno, zunanjščino pa členijo le velika polkrožna okna, polkrožni okvir glavnega vhoda z okroglim oknom nad njim ter ločni friz in lizene, značilno okrasje sredine 19. stoletja. Kubično zunanjščino razbremenjuje edino zvonik ob zahodni steni cerkve. Arhitekt Rösner si je prvotno zamislil dva, a so se naročniki zaradi pomanjkanja sredstev premislili in ohranili zvonik stare poznosrednjeveške cerkve. Ker pa je bil slednji za novo, precej večjo stavbo prenizek in je zato cerkev delovala disproporcionirano, so ga v letih 1905 do 1913 povišali za 10 metrov in mu namesto dotedanje koničaste strehe dali sedanjo kupolasto.¹¹

Notranjščina cerkve skladno z zahtevami časa deluje zračno, svetlo in pregledno. Orientacija je nepravilna, prezbitერიj se nahaja na južni strani. Glavni

Karl Rösner, župnijska cerkev sv. Urha, Smlednik, notranjščina, pogled v prezbitერიj.

⁸ P.: *Kmetijske in rokodelske novice*, 5, 1847, št. 24, str. 95.

⁹ ARS, AS 777, Graščinski arhiv Smlednik, fsc. 53 (Ecclesiastica), Predračun za zidarska dela, 6. 4. 1847; Dolinar, *Novice gospodarske, obertnijske in narodske*, 14, 1856, št. 41, str. 162; Prelovšek, *Enciklopedija Slovenije*, 12, str. 86.

¹⁰ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2; Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 194.

¹¹ ARS, AS 777, Graščinski arhiv Smlednik, fsc. 53 (Ecclesiastica), Izračun stroškov za izgradnjo dveh zvonikov; Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, str. 195. Datacija nadzidave po: *Šematizem ljubljanske nadškofije*, str. 218.

Karl Rösner, župnijska cerkev sv. Urha, Smlednik, notranjščina, pogled v ladjo.

vhod v cerkev je na severni strani, stranski pa na vzhodni, vzporedno z zvonikom. Enoladijski, banjasto obokan prostor ob straneh razširjajo plitke kapele, na zahodni strani tri, na vzhodni dve, saj je na mestu tretje stranski vhod. Ravno zaključen prezbitერი, višji od nivoja prostora za vernike, je širok kot ladja in ne izstopa iz stavbne gmote. Obokan je z eno polo križnorebrastega oboka. Ob straneh ga obdajata enonadstropni zakristiji, široki kot kapele, nad njima sta empori. Na severni strani se nahaja pevski kor, pod njim je niša glavnega vhoda, ob njej pa dva prostora, vzhodni je do leta 2003 služil kot krstna kapela, sedaj je v njem skladišče.

Oprema cerkve v prvih desetletjih po dograditvi

Poleg arhitekture so se naročniki in meceni zavzemali tudi za kvalitetno notranjo opremo, pri čemer so bile tudi tu ključnega pomena zveze baronov Lazarinijev z Dunajem. Dne 9. julija 1849 je gradbeni odbor sklenil pogodbo s podobarjem Matijem Tomcem iz Šentvida nad Ljubljano, v kateri se je slednji obvezal, da bo do 8. septembra 1849 za ceno 450 goldinarjev izdelal veliki oltar in sicer po načrtih slikarja Leopolda Kupelwieserja.¹² Oltar z lesenim nastavkom, pri katerem prevladujejo neorenesančni elementi, je polihromiran v sivih, rdečkah in zlatih tonih. Oltarno sliko obdajata dva korintska stebra, ki nosita polkrožni lok, okrašen z zlatim ornamentom, na njem stoji pozlačen križ. Na podstavkih ob oltarnem nastavku stojita velika le-

sena polihromirana kipa apostolov sv. Petra in Pavla, ki ju je po Hostnikovih navedbah izdelal dunajski podobar Hoffer.¹³ Tabernakelj je lesen, obložen s pozlačeno pločvino. Baročne forme dopuščajo domnevo, da (vsaj delno) še izvira iz stare cerkve.¹⁴ Tabernakelska vratca z motivom Srca Jezusovega so po vsej verjetnosti mlajša, saj se je njegovo čaščenje razširilo šele po letu 1856, ko je papež Pij IX. praznik Srca Jezusovega razglasil za vso Cerkev.¹⁵ Ob tabernaklju se nahajata lesena kipa angelov adorantov.

Podobar Matija Tomc (tudi Tomec, 1814–1885) je bil eden najpomembnejših izdelovalcev cerkvene opreme sredine 19. stoletja v osrednji Sloveniji, pomemben pa je bil tudi kot učitelj. Za oltarje je pogosto sam izdeloval načrte, pri tem pa črpal iz najrazličnejših zgodovinskih slogov. Pri velikem oltarju cerkve sv. Urha je nastopal le kot izvajalec, zato po Kupelwieserjevih načrtih narejeni oltar po kvaliteti precej izstopa od drugih Tomčevih del. Zanimivo je, da so dosedanji raziskovalci Tomčevega opusa smledniški oltar spregledali, vzrok temu pa je morda prav dejstvo, da ga je izdelal po načrtih drugega avtorja.¹⁶

¹² ARS, AS 777, Graščinski arhiv Smlednik, fsc. 53 (Ecclesiastica), Pogodba med gradbenim odborom in podobarjem Tomcem, 9. 7. 1849.

¹³ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2. Žal podobarja Hofferja, o katerem govori Hostnik, ni bilo mogoče identificirati.

¹⁴ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2.

¹⁵ Prim. Strle: *Leto svetnikov*, 2, str. 548. Upodobitve Srca Jezusovega se v likovni umetnosti sicer pojavljajo že v 18. stoletju.

¹⁶ Viktor Steska kot njegovo delo omenja le oltar v grobnici rodbine Lazarini na smledniškem pokopališču. Glej: Steska, Podobar Matej Tomec, str. 43. O Matiji Tomcu: Steska, Podobar Matej Tomec, str. 11–15; Baloh, *Slovenski biografski leksikon*, 4, str. 109–110; Žitko, *Historizem v kipar-*

Leopold Kupelwieser, Čudež sv. Urha, 1847.

Oltarno sliko Čudež sv. Urha sta cerkvi podarila Ana Marija in Franc Ksaver Feliks barona Lazarini, izdelal pa jo je slikar Kupelwieser leta 1847 (sign d. sp. na stopnici: *Kupelwieser pinxit / A D MDCCCXLVII*).¹⁷ Leopold Kupelwieser (1796–1862), sodi med najpomembnejše avstrijske slikarje sredine 19. stoletja.¹⁸ Uvrščamo ga med glavne predstavnike nazarencov, slikarske skupine, ki se je prvenstveno posvetila sakralni umetnosti in za glav-

ni vzor vzela dela Rafaela in Dürerja. Njihovi ideali prevladujejo v cerkvenem slikarstvu celotnega 19. stoletja v širšem srednjeevropskem prostoru.¹⁹

Slika Čudež sv. Urha je zagotovo najbolj kvaliteten del opreme smledniške cerkve. Zavetnik cerkve, augsburški škof sv. Urh, kleči na desni strani, angel nasproti njega drži v roki škofovsko palico. V zgornjem delu upodobitve na prestolu sedi Marija z Detetom, v spodnjem delu slike pa je sel, ki skladno s svetnikovo legendo drži v roki ribo.²⁰ Oltarna slika je značilno nazarensko delo, avtor se je pri oblikovanju figur naslonil na Rafaela, poseben vtis pa daje svetel in topel kolorit. Čudež sv. Urha je edino Kupelwieserjevo delo na Kranjskem, odločitev za slikarja pa kaže na velike ambicije naročnikov.

Ko je bil veliki oltar (morda pa tudi kateri od stranskih) postavljen, je 24. avgusta 1851 smledniško cerkev posvetil ljubljanski knezoškof Anton Alojzij Wolf. Kot je bilo takrat v navadi, so v spomin na ta dogodek na južno steno, za velikim oltarjem, vzdali manjšo ploščo iz črnega marmorja z napisom: *Annis istis 1848 & 1849 / Ecclesia haec fungente / Dno Simon Cavallar / Parocho aedificata et ab / Antistite nostro / Antonio Aloysio / die 24. Augusti 1851 unacum / Coemeterio rite festiveque / consecrata fuit* (Ta cerkev je bila dozidana v letih 1848–1849, v času župnika Simona Kavalerja. S pokopališčem vred jo je po predpisih slovesno posvetil naš škof Anton Alojzij dne 24. avgusta 1851).

V novo cerkev so prenesli tudi nekaj opreme porde predhodnice. Med ohranjenimi objekti zaseda prvo mesto baročni krstilnik. Spodnji del je iz črnega marmorja, na bazi je letnica 1745. Zgornji del je lesen, valjaste oblike z dvokrilnimi vratci, zaključuje ga okrasje v obliki vaze. Krstilnik je do leta 2003 stal v krstilnici pod pevsim korom, tega leta pa je bil prestavljen v prezbiterij.²¹ Fragmentarno sta ohranjena tudi dva nagrobnika. V tlaku za velikim oltarjem je vzdani nagrobni kamen župnika Mateja Podgorška iz leta 1736. Na njem je napis: *A. R. D. M. / [MATHAE]O PODGURSHIG / [P. F.]LEDNICENSI / REQUIES. / A KALENDIS MAII. / 1.7.3.6.* (Zelo spoštovanemu zaslužnemu gospodu Mateju Podgoršku, smledniškemu župniku, ki tukaj počiva, od majskih kalend²² 1736). Podoben nagrobnik je vzdan v tla nekdanje krstilnice: *HIC*

stvu 19. stoletja na Slovenskem, str. 93–96, 103–106, 154; Žitko Durjava, *Enciklopedija Slovenije*, 13, str. 279–280.

¹⁷ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2; *Zgodnja Danica*, 37, 1884, št. 39, str. 309 (le omemba); Steska, *Slovenska umetnost*, str. 295; Prelovšek: *Enciklopedija Slovenije*, 12, str. 86; Lazarini, Župnijska cerkev v Smledniku in njen arhitekt Karl Rösner, str. 110–111.

¹⁸ Kupelwieser je bil že pri dvanajstih letih sprejet na dunajsko akademijo, v letih 1823 do 1825 je bival v Rimu, kjer je prišel v stik z nazarenci. Od leta 1831 je poučeval na dunajski akademiji, sprva kot korektor, 1836 je dosegel naziv profesorja. V njegovem opusu prevladuje sakralna motivika. O Kupelwieserju: Hempel, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künster*, 22, str. 121–123.

¹⁹ Osnovni podatki o nazarencih: McVaugh, *The Dictionary of Art*, 22, str. 703–704 (s tam citirano literaturo). O nazarenskem slikarstvu na Slovenskem: Žigon, *Enciklopedija Slovenije*, 7, str. 346–347.

²⁰ Riba je atribut sv. Urha zato, ker svetnik nikoli ni užival mesa. Kasneje se je iz tega razvila legenda, da je Urhu hudobni sel podtaknil piščančje bedro in ga obtožil, da je na postni dan užival meso. Ko pa je Urh iz torbe potegnil bedro, se je le-to spremenilo v ribo. Prim. Miklavčič, *Leto svetnikov*, 3, str. 34.

²¹ Za podatek se najlepše zahvaljujem gospodu Doretu Konjarju.

²² T. j. 1. maj.

Ivan Šubic (pripisano), oltar sv. Štefana, petdeseta leta 19. stoletja.

QUIES. / M. R. D. / BALTASA / R ISAISNER / XXXI MAII / 1736 (Tukaj počiva zaslužni spoštovani gospod Baltazar Isaisner, 31. maja 1736).

Od stranskih oltarjev sta najstarejša tista v srednjih dveh kapelah, ki sta morda stala že ob posvetitvi cerkve. Hostnik navaja, da izvirata še iz stare cerkve, kar pa slogovno ne drži. Glede na oblikovanje oltarnih plastik ter arhitekturno zasnovo nastavkov ju lahko opredelimo za postbaročna; kažeta nam, kako trdoživa je bila baročna tradicija na Kranjskem.²³ Sklepam, da sta oltarja nastala v petdesetih letih 19. stoletja, njun avtor pa bi lahko bil podobar Ivan Šubic (tudi Janez st., 1830–1898), ki je sicer avtor oltarnih slik. Slednji je prav v petdesetih letih v Škofji Loki odprl lastno delavnico, kjer je izdeloval oltarje, prižnice, orgelske omare in okvirje, precej pa je tudi slikal. Njegova dela najdemo po vsej Sloveniji.²⁴

Nastavka obeh Šubicevih oltarjev členita dva korintska stebra, ki nosita lomljeno segmentno čelo. Osrednji del konveksno izstopa. Stranska dela nastavka zamejujeta korintska pilastra, ob straneh na podstavkih stojita kipa. Trikotno zaključeno atiko obstopajo dorski slopi in pilastri, ob straneh, že v višini segmentnega čela, pa jo obdajata voluti. Prevladujejo siva, rjava, bela, rdečkasta, temno zelena in zlata barva. Levi oltar je bil sprva posvečen sv. Nikolaju, med prvo svetovno vojno pa so spremenili patrocinij v Srce Jezusovo. Takrat je dotedanjo oltarno sliko sv. Nikolaja (verjetno Šubicevo delo) zamenjala slika Srca Jezusovega, ki jo je izdelal domačin I(van?) Božič iz Zbilj (sign. d. sp. *I. Božič / 1916*).²⁵ Upodobitve Srca Jezusovega (in Srca Marijinega) so se v prvih desetletjih 20. stoletja pri nas precej razširile, poudariti pa je treba, da gre v večini primerov za izdelke nizke umetniške kvalitete, kar velja tudi za smledniško sliko. V atiki oltarja je tondo z upodobitvijo sv. Antona Padovanskega, delo Ivana Šubica (sign. d. sp. *I. Šhubiz / Malar*), na menzi pa stoji manjša slika sv. Jožefa z Jezusom, kvalitetno delo v nazarenskem slogu, nastalo leta 1877 (sign. l. sp. *P: 1877*). Za signaturo *P* se morda "skriva" dunajski slikar Josef Plank, ki je sedemdesetih letih deloval na Kranjskem, saj oblikovanje obrazov precej spominja na druga njegova dela, hkrati pa vemo, da je umetnik za smledniški dvorec izdelal nekaj portretov baronov Lazarinijev.²⁶

Na oltarnem nastavku sta dva lesena polihromirana kipa, sv. diakona na levi strani zaradi manjkajočega atributa ni možno natančneje opredeliti (morda gre za sv. Lovrenca), na desni je sv. Frančišek Ksaver, obe plastiki verjetno izvirata iz Šubiceve podobarske delavnice.

Oltar na desni strani je posvečen sv. Štefanu, ki je upodobljen na osrednji sliki, delu Ivana Šubica iz leta 1852 (sign. d. sp. *I. Šhubiz 1852*).²⁷ Isti avtor je izdelal tudi tondo s podobo sv. Martina v atiki oltarja.²⁸ Na menzi stoji manjša slika Marije z Detom, gre za kombinacijo ikonografskih tipov Marije Kraljice, Brezmadežne in Srca Marijinega. Podobo je izdelal isti avtor kot sv. Jožefa na oltarju Srca Jezusovega, po vsej verjetnosti Josef Plank (sign. d. sp. *P: 1877*). Na levi strani nastavka je lesen kip sv. Jožefa, na desni strani pa je sv. duhovnik, morda Valentin. Kipa se slogovno navezujeta na svetnika z oltarja Srca Jezusovega in sta verjetno delo Šubiceve

²³ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2. Za pomoč pri slogovni opredelitvi oltarjev se zahvaljujem dr. Blažu Resmanu.

²⁴ Šubici so rodbina podobarjev in likovnih umetnikov iz Hotovlje v Poljanski dolini, ki je bila aktivna skozi celotno 19. stoletje. Ivan Šubic, imenovan tudi "Loški Šubic", se je podobarstva izučil pri očetu Pavlu st., nato je šolanje nadaljeval pri Matiji Tomcu v Šentvidu, kjer je nekaj časa delal kot

pomočnik, kasneje pa je odprl lastno delavnico. O Šubicu: Ujčič, *Slovenski biografski leksikon*, 3, str. 710, Žigon, *Enciklopedija Slovenije*, 13, str. 158.

²⁵ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2.

²⁶ O Planku: Steska, *Slovenska umetnost*, str. 296–297.

²⁷ NŠAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2.

²⁸ Tondo sicer ni signiran, a je slogovno identičen tondo na oltarju Srca Jezusovega.

Josef Plank (?), Sv. Jožef z Jezusom, slika z oltarja Srca Jezusovega, 1877.

Josef Plank (?), Marija z Detetom, slika z oltarja sv. Štefana, 1877.

delavnice. Na menzi stojita manjša kovinska kipa sv. Antona Padovanskega in sv. Alojzija, dokaj povprečne kvalitete.

Nekoliko mlajša od omenjenih sta oltarja v prvih dveh stranskih kapelah. Po okrasju sta precej skromnejša, saj preprosta trikotno zaključena lesena nastavka členi le neoromanski ločni friz. Prevladujejo sivorjava, rdečkasta in zlata polihromacija. Oltarni sliki sta dar Ane Marije baronice Lazarini, na levem oltarju je prizor smrti sv. Frančiška Ksaverja, na desnem pa je Sv. Ana Samotretja. Izbor patrocinijev je seveda povezan z imenom naročnice in njenega, v času nastanka slik že pokojnega moža. Obe sliki je okoli leta 1860 izdelal graški nazarenski slikar Josef Tunner (1792–1877), istočasno pa sta verjetno nastala tudi oltarja sama.²⁹ Tudi pri Tunnerjevih slikah gre za izjemni deli, ki se po svoji kvaliteti uvrščata ob bok Kupelwieserjevemu Sv. Urhu.³⁰

Kiparskega okrasja omenjena oltarja nimata, izjema je le manjša mavčna plastika Marije, industrijske izdelave, ki stoji na menzi oltarja sv. Ane in ni del prvotne oltarne zasnove. Gre za novejšo različico ikonografskega motiva Marija Mistična roža, ki je povezana z videnji v San Damianu v šestdesetih letih 20. stoletja. Na leseni bazi kipa je napis: *MATER ECCLESIAE / MARIA ROSA MYSTICA / ORA PRO NOBIS* (Mati Cerkve, Marija Mistična roža, prosi za nas).

Glede na okrasje lahko v petdeseta ali zgodnja šestdeseta leta datiramo tudi prižnico in spovednici. Prižnica, ki se nahaja na evangelijski strani cerkve, je lesena, pobarvana s sivo barvo. Balkon je osemkotne oblike, ograja je razdeljena na pet pravokotnih polj, na osrednjega je (naknadno) pritrjena slika bl.

Antona Martina Slomška, na ostalih poljih so reliefi štirih evangelistov. Na vrhu baldahinaste strehe stoji nazarencem. Po daljšem obdobju bivanja v Rimu je leta 1840 postal direktor risarske akademije in slikarske galerije v Gradcu. Njegova dela najdemo zlasti na Štajerskem, med drugim je avtor slike sv. Alojzija s personifikacijami različnih znanosti na velikem oltarju bogoslovne cerkve sv. Alojzija v Mariboru. O Tunnerju: Klabinus, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler*, 33, str. 478–479; Šteska, *Slovenska umetnost*, str. 299.

²⁹ Sliki nista signirani. Skupaj z navedbo avtorja sta omenjeni v: NSAL, Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik, str. 2; Šteska, *Slovenska umetnost*, str. 299 (z napačno navedbo, da gre pri desni sliki za Sveto Družino); Prelovšek, *Enciklopedija Slovenije*, 12, str. 86; Lazarini: Župnijska cerkev v Smledniku in njen arhitekt Karl Rösner, str. 110–111.

³⁰ Podobno kot Kupelwieser je tudi Tunner študiral na dunajski akademiji, v dvajsetih letih pa se je v Rimu pridružil

kip Vere, na spodnji strani pa je pritrjen golob Svetega Duha, v obeh primerih gre za običajen okras prižnic.

Podoben okras kot oltarja sv. Frančiška Ksaverja in sv. Ane, t. j. neoromanski ločni friz imata tudi obe spovednici, ki sta tridelni in precej skromno zasnovani. Nahajata se ob severnih stenah kapel Srca Jezusovega in sv. Štefana.

Med najstarejšo opremo moramo omeniti še slikana okna, delo Franca Resmana iz Radovljice. Večina oken je poslikana z geometričnim in vegetabilnim vzorcem, le okroglo okno na pevskem koru ima upodobljen križ.³¹

Naslednja večja investicija je bil nakup štiri-najstih postaj križevega pota, ki visijo na stenah prvih štirih kapel. Med letoma 1844 in 1847 je slikar Josef von Führich (1800–1876), eden najpomembnejših predstavnikov nazarencov, v dunajski cerkvi sv. Janeza Nepomuka naslikal freske Križevega pota, ki so kmalu postale najbolj priljubljena upodo-

bitev Kristusovega trpljenja.³² Stenska poslikava je bila v tehniki olje/platno ali v grafikah neštetokrat kopirana in je tako prispevala k popularizaciji nazarenske umetnosti. Podobe, nastale na podlagi Führichovih fresk, so kmalu postale najpogostejša različica križevega pota v srednji Evropi.³³ V šestdesetih letih 19. stoletja se je tudi smledniški župnik Anton Hafner zavzel za nakup takšnega križevega pota. Slovesni blagoslov novih podob je bil 15. marca 1863. Avtor slik (kopist) ni znan, slikarjev podpis na 14. postaji je popolnoma zbledel in ni več berljiv, na podlagi poročila v *Zgodnji Danici* pa vemo, da so slike prišle iz Češke ter da jih je prisrbel ljubljanski podobar Leopold Götzl, ki je za

Josef Tunner, *Smrt sv. Frančiška Ksaverja*, ok. 1860.

Josef Tunner, *Sv. Ana Samotretja*, ok. 1860.

³¹ ARS, AS 777, fsc. 53 (Ecclesiastica), Knjiga izdatkov.

³² O Führichu: Wörndle, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler*, 12, str. 558–559; Reiter, *Allgemeines Künstlerlexikon*, 46, str. 94–96.

³³ Smolik, Cevc, *Enciklopedija Slovenije*, 6, str. 22. O razvoju križevega pota glej tudi: Stegenšek, *Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota*, str. 40–129, 328–343; Šerbelj, *Križev pot Antona Čebeja v okviru tradicije*, str. 31–85.

njih izdelal tudi okvirje. Pisec članka je Götzla še posebej pohvalil, ker za svoje delo ni postavil previsoke cene.³⁴ Smledniški križev pot je med starejšimi svoje vrste, saj je križev pot za ljubljansko stolnico (delo Josefa Planka), ki velja za enega prvih po Führichu kopiranih križevih potov na Slovenskem, nastal le tri leta prej.³⁵

Prenova cerkve v osemdesetih letih 19. stoletja

Drugo pomembno obdobje smledniške župnijske cerkve so bila osemdeseta leta 19. stoletja, čas podjetnega župnika Antona Klemenca. O novostih tega časa je pogosto poročala *Zgodnja Danica*, prvi katoliški tednik na Slovenskem, žal pa nam prispevki zamolčijo imena dobrotnikov, ki so prispevali denar za olepšave v cerkvi in zato večkrat vplivali tudi na izbor umetnika.

Leta 1881 je cerkev dobila orgle, delo Franca Goršiča (1836–1898), ki velja za zadnjega velikega orglarskega mojstra pri nas.³⁶ Orglarstva se je izučil pri Rumplu v Kamniku ter pri Karlu Hesseju na Dunaju. Vsega skupaj je izdelal 66 orgel, med njimi je večina dvomannualnih, tudi smledniške, ki imajo 21 registrov.³⁷ Orgelska omara je bele barve, razdeljena na pet delov, stranska dva (skrajno levo in desno) sta širša in višja. Dekoracije, razen nekaj manjšega okrasja zlate barve, ni.

Druga polovica 19. stoletja velja v katoliški cerkvi za čas razcveta različnih ljudskih pobožnosti. Mednje sodijo tudi šmarnice, ki se na Slovenskem prvič pojavijo leta 1851.³⁸ Glede na zapis v *Zgodnji Danici* so jih v Smledniku obhajali že vsaj v šestdesetih letih 19. stoletja, vselej pri enem od stranskih oltarjev. Na binkošno nedeljo leta 1883 se je izpolnila dolgoletna želja faranov, da bi šmarnice lahko obhajali pri velikem oltarju. Takrat so na oltar obesili podobo Brezmadežne, delo Ivana Franketa (1841–1927) iz leta 1883 (sign. d. sp. *Franke. 883*), ki je eno boljših slikarjevih del.³⁹ Kot je bilo takrat v navadi, je slika vsako leto v mesecu maju zamenjala Kupelwieserjevega Sv. Urha. Kasneje so z menjavanjem oltarnih podob prenehali, kdaj mi ni znano, Franketova slika pa je desetletja pozabljena ležala za omaro na eni od empor. Leta 2003 so jo po naključju našli in od takrat je obešena pod prenovljenim pevskim korom, ob njej pa visi slika Ime Jezusovo, delo neznanega avtorja, ki nima posebne vrednosti. Slednja je bila najdena skupaj s Franketovo.⁴⁰

Ivan Franke, *Brezmadežna*, 1883.

Omenili smo že, da je imela cerkev prvotno poleg velikega oltarja še štiri stranske. Leta 1888 so ob zahodno steno, nasproti stranskemu vhodu, na mestu, kjer sta bila prej slepo okno in slepa vrata (zaradi zvonika odprtini nista bili možni), postavili še peti stranski oltar. Posvetili so ga Lurški Materi Božji, katere češčenje se je v zadnjih desetletjih 19. stoletja izredno razširilo. Oltar je edini, ki ni obrnjen proti jugu in hkrati edini brez lesenega nastavka. Menzo in predelo iz sivega istrskega marmorja je izdelal ljubljanski kamnosek Feliks Toman (1855–1939).⁴¹ Predela služi kot okvir za tri slike. Osrednji del je širši, višji, zaključen s polkrožnim zaključkom, sprva ga je pokrivala rdeča marmorna plošča, na kateri je bil upodobljen siv križ, medtem ko sta bili stranski plošči iz rumenorjavega marmorja. Danes je na osrednjem polju precej zbledela reprodukcija Rožnovenske Matere Božje (Marija z Detetom daje rožni venec sv. Dominiku in sv. Katarini Sienski) Giovannija Battiste Salvija da Sassoferrato (original iz leta 1643 se nahaja v baziliki S. Sabina v Rimu), ki so jo pri nas v 19. stoletju precej povze-

³⁴ Selški: *Zgodnja Danica*, 16, 1863, št. 10, str. 76.

³⁵ Prim. Stegenšek, *Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota*, str. 338.

³⁶ *Zgodnja Danica*, 37, 1884, št. 39, str. 309; NŠAL, *Popis cerkva 1954*, Župnija Smlednik, str. 2.

³⁷ Škulj, *Orgle v Ljubljani*, str. 148.

³⁸ Smolik, *Liturgika*, str. 222.

³⁹ *Zgodnja Danica*, 36, 1883, št. 20, str. 155.

⁴⁰ Za podatke o "ponovnem odkritju" Franketove Brezmadežne se zahvaljujem gospodu Doretu Konjarju.

⁴¹ *Zgodnja Danica*, 41, 1888, št. 41, str. 332.

Feliks Toman, oltar Lurške Matere Božje, 1888.

mali.⁴² Na stranskih poljih sta v tehniki olje/pločevino upodobljena dva angela, na levem polju nadangel Gabriel (v roki ima palico z napisnim trakom *AVE GRATIA PLENA*), na desnem nadangel Rafael (v roki romarska palica s čutaro). Pod Gabrielom je na levi strani signatura *MK / 1901*. Glede na signaturo sklepam, da sta angela do sedaj neznano delo slikarja Matije Koželja (1842–1917), pomembnega člana t. i. kranjske skupine poznonazarenskega slikarstva.⁴³ Glavnino nastavka predstavlja velika polkrožna niša, ki je spremenjena v "lurško groto". Obložena je s črnosivimi skalami, porašča jo bršljan. Na sredini je kip Lurške Matere Božje, visok dva metra.⁴⁴ Po vsej verjetnosti je industrijsko izdelana plastika, kot večina sočasnih, nastala v Grödnju na Tirolskem, glede na čas nastanka pa sodi med najstarejše upodobitve Lurške Matere Božje pri nas.⁴⁵

⁴² Menaše, *Marija v slovenski umetnosti*, str. 185.

⁴³ O Koželju: Žigon, Rovšnik, *Matija Koželj*. Slikar se je pogosto podpisoval s signaturo *MK*.

⁴⁴ *Zgodnja Danica*, 41, 1888, št. 41, str. 332.

⁴⁵ Prim. Menaše, *Marija v slovenski umetnosti*, str. 223–224. Najstarejšo zanesljivo datirano Lurško Mater Božjo je leta 1884 (torej le štiri leta pred smledniško) naslikal Janez Wolf, za kapelo v Podgori pri Šentvidu (slika velja za izgubljeno).

Okvir nastavka je naslikan na steno, slogovno gre za isto poslikavo kot drugod po cerkvi (A. Jebač, 1909).⁴⁶ Na vrhu polkrožnega okvirja je v kartuši napis *BREZMADEŽNO SPOČETJE SEM*.

Naslednje leto (1889) je cerkev dobila še nekaj novosti. Med ladjo in prezbiterij so postavili novo obhajilno ograjo, ki jo je izdelal ljubljanski kamnosek Vinko Camernik (slednja je bila odstranjena pri pokoncilski prenovi prezbiterija v sedemdesetih letih 20. stoletja). Prenovljena so bila vrata zakristij, ki so namesto dotedanjih navadnih stekel dobila mlečna. Pomembna pridobitev pa sta bili tudi kovani ograji na obeh emporah, ki ju je po načrtu slikarja Miroslava Tomca (1850–1894), sina podobarja Matije Tomca in župnikove desne roke pri prenovi, izdelal klepar in ključavničar Anton Belec iz Šentvida nad Ljubljano, neki mizar iz Zbilj pa je po načrtih Feliksa Tomana popravil klopi v ladji. Istega leta so oltarno steno dekorativno poslikali,

Matija Koželj, Nadangel Gabriel, poslikana plošča na predeli oltarja Lurške Matere Božje, 1901.

⁴⁶ Slednja je nadomestila prvotno poslikavo, delo Ivana Borovskega po osnutkih Miroslava Tomca iz leta 1889. Prim. *Zgodnja Danica*, 42, 1889, št. 29, str. 229; Steska, Podobar Matej Tomec, str. 17.

Matija Koželj, Nadangel Rafael, poslikana plošča na predeli oltarja Lurške Matere Božje, 1901.

hkrati pa je cerkev dobila takrat priljubljen šamotni tlak.⁴⁷

Stenska poslikava

Cerkev prvotno ni bila poslikana. Obok je bil prepleškan s svetlo rumeno barvo, kapele so bile zelenkaste, med njimi so potekale sive in rjave oproge. Leta 1889 je slikar Ivan Borovski (tudi Borovsky, 1817–1902) po predlogi Miroslava Tomca z dekorativnim vzorcem poslikal zgornji del oltarne stene prezbitorija (nad velikim oltarjem) ter steno okrog oltarja Lurške Matere Božje.⁴⁸

V začetku 20. stoletja, istočasno z nadzidavo zvonika, pa so se odločili cerkev v celoti poslikati. Delo so leta 1909 zaupali slikarju Antonu Jebačinu (1850–1927), pripadniku t. i. kranjske skupine poznonazarenskega stenskega slikarstva pri nas.⁴⁹

Slednji je bil učenec Ivana Borovskega in je med člani kranjske skupine zadnji začel samostojno delovati. Pri njegovih poslikavah prevladuje ornamentika, ki je v soglasju z arhitekturo. Pri figuralki, ki jo je pri njem manj kot pri ostalih slikarjih omejene skupine, se naslanja na dela nazarencov in renesančnih slikarjev. Značilne zanj so manjše kompozicije ali zgolj upodobitve posameznih svetnikov, pogosto se poslužuje medaljonov.⁵⁰

Celoten obok smledniške cerkve ter zgornji deli sten so poslikani z geometrijsko in cvetlično ornamentiko, prevladujejo romanske vitice in stilizirane cvetlice, kar je v skladu z arhitekturo cerkve, ki so jo v Jebačinovem času označevali za (neo)romansko.⁵¹ Spodnji deli sten imajo naslikan le vzorec iz kamnitih blokov.

Figuralnih prizorov je malo. Na južno steno prezbitorija, nad velikim oltarjem, kjer je bila prej Borovskijeva dekorativna poslikava, je Jebačin naslikal Sveto Trojico z angeli, motiv, ki je poleg Svete Trojice, ki krona Marijo, slikarjeva najpogostejša kompozicija.⁵² Na oboku prezbitorija, med rebri, so v štirih medaljonih upodobljeni evangelisti. Dva manjša medaljona se nahajata nad okni empor, v njih sta naslikana angela muzikanta, eden igra na lutnjo, drugi na flavto.

Tudi figuralni prizori v ladji in kapelah so postavljeni v medaljone. Na obočnih kapah so upodobljeni zavetniki podružničnih cerkva tedanje smledniške župnije, s čimer so posebej poudarili župnijsko cerkev kot "mater cerkva" (Mater ecclesiarum).⁵³ V smeri urinega kazalca si sledijo: Križani oziroma sv. Križ (za Spodnje Pirniče, danes del župnije Pirniče), sv. Tomaž apostol (Zgornje Pirniče, sedaj župnija Pirniče), sv. Janez Krstnik (Zbilje), sv. Valburga (Valburga), sv. Jakob starejši (Hraše) ter nadangel Mihael (Moše). V kapelah v manjših medaljonih nastopajo angeli z različnimi atributi: s trobento (v kapeli sv. Ane), z notnim zapisom (v kapeli sv. Štefana), s krono in lilijo (v kapeli Lurške Matere Božje), z napisnim trakom *HISA GOSPODOVA* (v niši stranskega vhoda), z notnim zapisom (v kapeli Srca Jezusovega) ter s harfo (v kapeli sv. Franciška Ksaverja). Kot že omenjeno, je slikar Jebačin naslikal tudi okvir nastavka oltarja Lurške Matere Božje.

Prelovšek, *Enciklopedija Slovenije*, 12, str. 86. Poleg Jebačina v kranjsko skupino uvrščamo še Matijo Koželja, Matijo Bradaško in Simona Ogrina.

⁵⁰ O Jebačinu: Žigon, *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*, str. 66–71.

⁵¹ Žigon, *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*, str. 70.

⁵² Prav tam, str. 68.

⁵³ V istem letu kot smledniško je slikar poslikal tudi župnijsko cerkev v Sori pri Medvodah, kjer se je prav tako odločil za medaljone z upodobitvijo podružničnih zavetnikov, podobna pa je tudi ornamentika. Glej: Žigon, *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*, str. 88.

⁴⁷ O prenovi leta 1889: *Zgodnja Danica*, 42, 1889, št. 29, str. 228–229.

⁴⁸ *Zgodnja Danica*, 42, 1889, št. 29, str. 229. O Miroslavu Tomcu: Steska, Podobar Matej Tomec, str. 16–18. O Borovskem: Steska, *Slovenska umetnost*, str. 351.

⁴⁹ Steska, *Slovenska umetnost*, str. 351; Žigon, *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*, str. 88, 121;

Anton Jebačin, poslikava oboka prezbiterija, 1909.

Anton Jebačin, Sv. Jakob starejši, detajl poslikave ladje, 1909.

Anton Jebačin stoji sicer na koncu razvoja nazarenskega stenskega slikarstva pri nas in danes sodi med manj znane slikarje, vendar pa je njegova nesporna kvaliteta dovršenost tako njegove figuralike kot tudi ornamentike. S premišljeno izbiro ornamenta in barve je naredil poslikavo lahkotno in podrejeno arhitekturi smledniške cerkve.

Ostala oprema

Poleg navedenega omenimo še misijonsko razpelo ter tri lesene kipe iz novejšega časa, gre za solidne obrtniške izdelke. Dva izmed njih predstavljata Kristusa Trpina (eden stoji v niši ob stranskem vhodu, drugi pa je v nekdanji krstilnici), ob oltarju Lurške Matere Božje pa se nahaja kip sv. Terezije Deteta Jezusa. Slednjega lahko vsaj približno datiramo v čas po letu 1923, ko je bila Mala Terezika, kot upodobljenko pogosto imenujemo, razglašena za blaženo, ali po 1925, ko je postala svetnica.⁵⁴

Po drugi svetovni vojni cerkev na srečo ni doživela večjih sprememb in je tako do danes večinoma ohranila videz z začetka 20. stoletja. V sedemdesetih letih je bil skladno z liturgično prenovo po drugem vatikanskem koncilu (1962–1965) preurejen prezbiterij. Odstranjena je bila obhajilna ograja, v prezbiterij pa so postavili daritveni oltar v obliki kamnitega bloka ter ambon, ki je v spodnjem delu kamnit, v zgornjem pa lesen. Verjetno v istem času je cerkev dobila tudi nov tlak. Zaradi uveljavljanja podeljevanja zakramenta svetega krsta med mašo, je

⁵⁴ Prim. Dolenc, *Leto svetnikov*, 4, str. 18.

bil leta 2003 v prezbitarij prestavljen tudi baročni krstilnik.

Drugi poseg pa je bila prenova in razširitev pevskega kora v letu 2003. Po načrtih Alojza Nučiča je izvedbo vodil Metod Bobnar iz Valburge. Hkrati z razširitvijo kora je orglarski mojster Tomaž Močnik prenovil Goršičeve orgle. Na ograjo novega kora so pritrdili tri slike, delo slikarja Nikolaja Maškova, na katerih so poleg dveh angelov muzikantov upodobljene župnijska in podružnične cerkve smledniške župnije, s čimer so, podobno kot na freskah, poudarili vlogo župnijske cerkve.⁵⁵ Kljub temu, da je sedaj kor večji, pa zaradi kvalitetne izvedbe ne moti same zasnovne cerkvene notranjštine in jo celo uspešno dopolnjuje.

Župnijske cerkve sv. Urha v Smledniku ne odlikuje samo kvalitetna arhitektura temveč tudi raznolika, a skladna oprema, ki jo je cerkev pridobila v treh obdobjih (v času zidave cerkve in prvih desetletjih po njej, tekom prenove v osemdesetih letih 19. stoletja ter v prvem desetletju 20. stoletja). Med cerkveno opremo je nekaj izjemno kvalitetnih primerkov cerkvenega slikarstva 19. stoletja, ki ga označujemo kot nazarensko. Ker posegi v novjšem času stavbe niso poškodovali, smledniška cerkev še danes predstavlja izjemen spomenik cerkvene umetnosti 19. in zgodnjega 20. stoletja pri nas, poleg mnogih domačih umetnikov pa dajejo notranjštini poseben pečat zlasti slike dunajskega slikarja Kupelwieserja in graškega slikarja Tunnerja.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 777, Fond Graščinski arhiv Smlednik, fsc. 53

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

Fond Popis cerkva 1954, Župnija Smlednik (avtor Anton Hostnik)

ČASOPISI

Dolar, Janez: Ozir po domačii [sic]: smledniška okolica. *Novice gospodarske, obertnijske in narodske*, 14, 1856, št. 41, str. 162.

P.: Nova cerkev v Smeledniku [sic]. *Kmetijske in rokodelske novice*, 5, 1847, št. 24, str. 95.

Selški, M. K.: Ogled po Slovenskem in dopisi: iz Smlednika. *Zgodnja Danica*, 16, 1863, št. 10, str. 76.

Ogled po Slovenskem in dopisi: iz Smlednika (Nova podoba Matere Božje in šmarnice). *Zgodnja Danica*, 36, 1883, št. 20, str. 155.

Ogled po Slovenskem in dopisi: Smlednik, 16. septembra. *Zgodnja Danica*, 37, 1884, št. 39, str. 309.

Ogled po Slovenskem in dopisi: iz Smlednika, 8. okt. (Nova kapela in oltar Lurške Matere Božje). *Zgodnja Danica*, 41, 1888, št. 41, str. 332–333.

Ogled po Slovenskem in dopisi: Smlednik, 12. jul. (Cerkvene naprave in olepšave). *Zgodnja Danica*, 42, 1889, št. 29, str. 228–229.

LITERATURA

Baloh, Vera: Tomc Matija. *Slovenski biografski leksikon*, 4. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1980–1991, str. 109–110.

Dolenc, Jože: Sv. Terezija Deteta Jezusa. *Leto svetnikov*, 4. Celje : Mohorjeva družba, 2000, str. 13–20.

Hempel, Eberhardt: Kupelwieser, Leopold. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler (Von Antike bis zur Gegenwart)*, 22. Leipzig : E. A. Seemann, 1928, str. 121–123.

Klabinus, Fritz: Tunner, Joseph Ernst. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler (Von Antike bis zur Gegenwart)*, 33. Leipzig : E. A. Seemann, 1939, str. 478–479.

Lavtižar, Josip: *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*. Ljubljana : samozaložba, 1901.

Lazarini, Franci: Župnijska cerkev v Smledniku in njen arhitekt Karl Rösner. *Acta historiae artis Slovenica*, 13, 2008, str. 109–117.

McVaugh, Robert E.: Nazarenes. *The Dictionary of Art*, 22. London : Macmillan Publishers Limited, New York: Grove's Dictionaries Inc., 1996, str. 703–704.

Menaše, Lev: *Marija v slovenski umetnosti (Ikologija slovenske marijanske umetnosti od začetkov do prve svetovne vojne)*. Celje : Mohorjeva družba, 1994.

Miklavčič, Maks: Sv. Urh (Ulrih, Ulrik, Udalrik). *Leto svetnikov*, 3. Celje : Mohorjeva družba, 2000, str. 30–34.

Prelovšek, Damjan: Smlednik (Umetnostni spomeniki). *Enciklopedija Slovenije*, 12. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1998, str. 85–86.

Reiter, Cornelia: Führich, Joseph Ritter von. *Allgemeines Künstlerlexikon (Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker)*, 46. München, Leipzig : K. G. Saur, 2005, str. 94–96.

Smolik, Marijan, Cevc, Emilijan: Križev pot. *Enciklopedija Slovenije*, 6. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1989, str. 26.

Smolik, Marijan: *Liturgika (Pregled krščanskega bogoslužja)*. Celje : Mohorjeva družba, 1995.

Stegenšek, Avgustin: Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota. *Voditelj v bogoslovnih vedah*, 15, 1912, str. 40–63, 97–129, 223–280, 328–343.

⁵⁵ Podatke o prenovi povzemam po napisni plošči na pevskem koku.

- Steska, Viktor: Podobar Matej Tomec (1814–1885) (Ob stoletnici njegovega rojstva). *Ljubitelji krščanske umetnosti*, 1, 1914, št. 1, str. 11–18.
- Steska, Viktor: *Slovenska umetnost I (Slikarstvo)*. Prevalje : Družba sv. Mohorja, 1927.
- Strle, Anton: Praznik presvetega Srca Jezusovega. *Leto svetnikov*, 2. Celje : Mohorjeva družba, 2000, str. 546–555.
- Šematizem ljubljanske nadškofije v letu mednarodnega priznanja Republike Slovenije, Ljubljana : Nadškofijski ordinariat, 1993.
- Šerbelj, Ferdinand: *Križev pot Antona Cebeja v okviru tradicije*. Ljubljana : Narodna galerija, 1994.
- Škulj, Edo: *Orgle v Ljubljani (Ob 850. obletnici prve omembe Ljubljane v pisnih virih)*. Celje : Mohorjeva družba, 1994.
- Ujčič, Andrej: Šubic Janez st. *Slovenski biografski leksikon*, 3. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960–1970, str. 710.
- Wörndle, Heinrich von: Führich, Josef von. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler (Von Antike bis zur Gegenwart)*, 12. Leipzig : E. A. Seemann, 1916, str. 558–559.
- Žigon, Andreja: *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*. Celje : Mohorjeva družba, 1982.
- Žigon, Andreja, Rovšnik, Borut: *Matija Koželj (1842–1917)*. Kamnik : Kulturni center, 1986.
- Žigon, Andreja: Nazarensko slikarstvo. *Enciklopedija Slovenije*, 7. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1993, str. 346–348.
- Žigon, Andreja: Šubic. *Enciklopedija Slovenije*, 13. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1999, str. 158–159.
- Žitko, Sonja: *Historizem v kiparstvu 19. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana : Slovenska matica, 1989.
- Žitko Durjava, Sonja: Tomec, Matija. *Enciklopedija Slovenije*, 13. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1999, str. 279–280.

S U M M A R Y

The furnishings and wall paintings of the parish Church of St. Ulrich in Smlednik

The parish Church of St. Ulrich in Smlednik was constructed between 1847 and 1849 according to the designs of the Viennese architect Karl Rösner. The parish priest Simon Kavalar and the Lazarini family (in particular Franz Xaver Felix and his wife Anna Maria, born Countess Brandis), who ordered the construction, envisioned the church as an example of splendid architecture and rich

furnishings. The artefacts from the old church were not used, except the baptismal font dating back to 1745 and two tombstones. The connections of Anna Maria Lazarini with the known Viennese Nazarene painter, Leopold Kupelwieser, refined the Smlednik church not only with the famous painting of the Miracle of St. Ulrich on the high altar but also with the design of the high altar itself, which was then made by Matija Tomec.

In the following decades, the church obtained additional four side altars. The altars of St. Francis Xavier and St. Anna are decorated with paintings of the Nazarene painter from Graz, Josef Tunner. The paintings on the altars of St. Nicholas (now the altar of the Sacred Heart) and St. Stephen were made by the artisan Ivan Šubic, who was also the most likely author of the architectural design and sculptural furnishings of both altars. Two smaller paintings on the mensas of the aforementioned altars were probably painted by Josef Plank. In the 1860s also the copy of Führich's Way of the Cross, a work by an unknown Czech painter, was bought.

An extensive set of new furnishings were purchased in the 1880s, when the parish was run by the parish priest Anton Klemen. At that time, the church was enriched by the marble altar of Our Lady of Lourdes, which was the work of the stonemason Feliks Toman (the *predella* was decorated with two smaller paintings by Matija Koželj in the early 20th century), the church organ made by France Goršič, wrought-iron grilles on the galleries and a new communion rail. The painter Ivan Borovski decorated the wall behind the high altar with a painting according to the design of Miroslav Tomec. The image of the Immaculata, the work of Ivan Franke dating back to 1880s, having once decorated the high altar in May, now hangs under the organ loft.

Between 1905 and 1913, the church tower, the only remnant of the church's Gothic predecessor, was raised and the entire interior painted by Anton Jebačič in 1909. The murals are predominantly ornamental. In addition to the large figural scene of the Holy Trinity with angels, the artist produced a series of figures in medallions (four evangelists, angels, patrons of six subsidiary churches of the then Smlednik parish).

In the years immediately after World War II and until the present day, the church remained largely unchanged (with the exception of the post-council adaptation of the presbytery in the 1970s and the enlargement of the organ loft in 2003). Therefore, it may be regarded as one of the most important and well preserved monuments of sacral art of the second half of the 19th and early 20th centuries.